

لطائف ادبی در دست آن کریم

و
نقش آن در ترجمه آیات

www.kezab.ir

تألیف از: صاحب زمانی جعفری

سرشناسه: زمانی، صالح، ۱۳۹۰ م
 عنوان و نام پدید آور: لطایف ادبی، قرآن کریم و نقش آن در ترجمه آیات /
 تألیف از صالح زمانی، جعفری
 مشخصات ناشر: تهران، شکوه دانش، ۱۳۹۰
 مشخصات ظاهری: ۱۱۶ ص.
 فروست: قرآن پژوهی، ادبیات قرآن
 شابک: 978-600-92702-0-0
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 موضوع: قرآن -- مسائل ادبی
 رده بندی کنگره: BP ۸۲ / ج ۶ ۱۳۹۰
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۳
 شماره ی کتابشناسی ملی: ۲۱۷۰۲۴۸

شابک: 978-600-92702-0-0 ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۷۰۲-۰-۰

لطایف ادبی در قرآن
و
نقش آن در ترجمه آیات

تألیف از

صالح زمانی جمعری

خوشنویسی روی جلد از: استاد محمد سلحشور

چاپ اول: ۱۳۹۰

لیتوگرافی: آبرنگ

چاپ از: معرفت

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

بها: ۲۲۰۰ تومان

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

انتشارات شکوه دانش

ملاصدرا، شیراز جنوبی، بلوار علی‌خانی، خیابان گلستان،

شماره ۱۲، واحد ۴

تلفن: ۸۸۲۱۱۵۵۶

shokouh488@gmail.com

فهرست

مقدمه.....	۹
فصل اول.....	۱۳
۱. درآمدی بر جایگاه بلاغی قرآن کریم.....	۱۳
۲. گردآوری قرآن.....	۱۷
فصل دوم.....	۲۵
۱. نظری اجمالی به ترجمه‌های قرآن کریم.....	۲۵
۲. برگزیده ترجمه‌های کهن فارسی از قرآن کریم.....	۲۷
۳. ترجمه‌های نوین قرآن.....	۲۹
فصل سوم.....	۳۱
۱. نقش استعارات در ترجمه آیات قرآن.....	۳۱
۲. ارکان استعاره.....	۳۳
۳. نمونه‌هایی از استعارات در آیات قرآن کریم.....	۳۳
۴. مجاز در قرآن کریم.....	۶۶
۵. نمونه‌هایی از مجاز در آیات قرآن و تأثیر آن بر ترجمه آیات.....	۶۷
۶. کنایه در قرآن کریم.....	۷۳
۷. ارکان کنایه.....	۷۳

۸	نمونه‌هایی از کنایه در آیات قرآن کریم	۷۴
۹	تشبیه در قرآن کریم	۹۱
۱۰	نمونه‌هایی از تشبیه در آیات قرآن کریم	۹۱
۱۱	تشبیه تمثیلی	۹۴
۱۲	ایجاز در آیات قرآن کریم	۹۷
۱۳	نمونه‌هایی از ایجاز حذف در آیات قرآن کریم	۹۸
۱۴	ایجاز قصر در آیات قرآن کریم	۱۰۵
۱۵	نمونه‌هایی از ایجاز قصر در آیات قرآن کریم	۱۰۵
۱۱۱	منابع و مأخذ	
۱۱۱	منابع و مأخذ عربی	
۱۱۵	منابع و مأخذ فارسی	

به نام خداوند مهرگسترِ مهربان

مقدمه

موضوع ترجمه آیات قرآنی و جواز و عدم جواز آن از اهم موضوعات دینی در حوزه قرآن پژوهی است. ترجمه قرآن اگر به معنی انتقال پیام الهی و تفسیر متن مقدس به زبانی دیگر باشد، امری است مُتَّفَقٌ عَلَیْهِ. یعنی همه فرقه‌ها و نحله‌های اسلامی بر آن اتفاق نظر دارند. و اگر ترجمه قرآن به معنی برگردان لفظ به لفظ از زبان مبدأ به زبان مقصد باشد، در این باب آراء، گوناگون می‌شود.

جمعی ترجمه قرآن را حرام، برخی مکروه، برخی مستحب و برخی نه تنها مستحب که واجب کفایی دانسته‌اند و امروزه همین رأی اخیر، رأی غالب عالمان دینی و رأی قاطبه مسلمانان جهان است. یعنی می‌توان با رعایت شروط عدیده، آیات قرآن را از زبان اصلی به هر زبان دیگر برگردان کرد. چنانکه تاریخ نیز بر ضرورت ترجمه قرآن صحه نهاده است به طوری که نخستین مترجم قرآن را «جعفر طیار» می‌داند که آیات صدر سوره مریم را (در هجرت آغازین مسلمانان به حبشه) برای نجاشی به زبان حبشی ترجمه کرد و سلمان فارسی نیز با

اذن و فرمان پیامبر (ص)، سوره حمد را به فارسی برگردان نمود.^۱ و سرخسی در کتاب خود آورده است که ایرانیان (احتمالاً ایرانیان ساکن یمن و حواشی شبه جزیره، چون کشور ایران در زمان رسول خدا (ص) هنوز به اسلام نگرویده بود) نامه‌ای به سلمان نوشتند که سوره فاتحه را برای آنان ترجمه کند، و سلمان نیز این درخواست را به محضر پیامبر (ص) رسانید و آن حضرت موافقت فرمود.^۲ و سلمان، «بسم الله الرحمن الرحيم» را ترجمه کرد: به نام خداوند بخشنده مهربان.^۳

بنابراین، ترجمه قرآن میسر است به شرط رعایت شروط لازم و کافی آن. و از جمله آنها توجه به مباحث معانی و بیان، خصوصاً مجاز و استعاره است.

لطایف، جمع لطیفه. هر چیز نیکو، گفتاری نرم، نکته ظریف، سخن باریک، کلامی مختصر در غایت حسن و خوبی؛ فارسیان به معنی سخن نیکو استعمال کنند.^۴

لطایف: جمع اللطيفة: ما غَمَضَ مِنَ الكلام معناه وَ خَفِيَ «سخن گنگ و پیچیده».^۵

بنابراین مراد این نوشتار از «لطایف» سخن موجز در غایت حسن و خوبی است، نه بذله و نکته طنزآمیز. در پیوند با لطایف ادبی قرآن کریم و جنبه‌های بلاغی آن آثاری بس فراوان صورت نگارش یافته که نام‌های این آثار در فهرس و معاجم ذی ربط، نظیر الفهرست ابن ندیم، کشف الظنون حاجی خلیفه، الذریعه حاج آقا بزرگ طهرانی و

۱. تاج التراجم، ج ۱، ص ۸.

۲. الميسوط، ج ۱، ص ۳۸.

۳. دهخدا، ج ۴۵، ص ۲۱۵.

۴. تاریخ قرآن (رامیار)، ص ۶۵۳.

۵. المنجد، ص ۷۲۲.

دانشنامه‌های قرآنی آمده است، زیرا از اوان برپایی دولت عباسی (قرن دوم هجری به بعد) میان ادیبان و سخن‌دانان پیرامون وجوه ادبی قرآن کریم مناظراتی در گرفت و این مناظرات طویل و درازدامن به وضع قواعد ادبی و علوم بلاغی انجامید. و از آن زمان تا به امروز آثاری از این دست به نگارش درآمده و این نهضت قرآنی بلاغی با اُفت و خیزهایی همچنان پایدار و بر دوام مانده است. و اما در زمینه نقش وجوه بلاغی قرآن کریم در ترجمه صحیح از آیات، کاری صورت نگرفته یا دست‌کم چندان بدان پرداخته نشده است. و این موضوع، محور این کتاب را تشکیل می‌دهد.

فهم درست و ترجمه صحیح از آیات قرآن کریم در وهله نخست برای عموم مسلمانان از اهمیتی خاص برخوردار است. یعنی هر مسلمان معتقدی آرزو دارد که پیام قرآن را به طور صحیح و فارغ از کژی و زلل دریافت کند. و دیگر آنکه محققان منصف سایر ادیان نیز خواهان فهم درست از قرآن کریم‌اند. و بدیهی است که بدون توجه به وجوه بلاغی و استعارات و مجازات و کنایات که در مطاوی بسیاری از آیات آمده نمی‌توان فهم درستی از آیات قرآنی به دست آورد. در این کتاب آیات قرآنی از منظر استعاره، مجاز، کنایه، تشبیه، تشبیه تمثیلی، ایجاز حذف و ایجاز قصر بررسی شده است و نقش آن در فهم صحیح معانی آیات و ترجمه آن به زبان‌های مبدأ و مقصد، مورد بحث قرار گرفته است و برای هر کدام نمونه‌هایی کافی ارائه شده است. و سرانجام این نتیجه حاصل شده است که با ترجمه تحت‌اللفظ (همگام با برگردان واژگانی) نمی‌توان از بسیاری آیات، ابهام‌زدایی کرد. مثلاً کشف ساق (قلم / ۴۲) در لفظ به معنی برهنه کردن

ساق پاست. ولی معنی استعاری آن: شدت وخامت حال است. اشتعال رأس (مریم / ۴) در لفظ به معنی شعله‌ور شدن سر است و حال آنکه معنی استعاری آن نشستن برف پیری بر سر است. ذی الاوتاد (ص / ۱۲) در لفظ به معنی صاحب میخ‌هاست. و حال آنکه معنی استعاری آن مقتدر و صاحب قدرت نظامی است. تطهیر ثیاب (مدثر / ۴) در لفظ به معنی شستن جامه است، ولی معنی استعاری آن پاکیزه داشتن دل و درون است.

این اثر به برکت همکاری چندین ساله با پدرم، استاد کریم زمانی در پدید آوردن ترجمه روشنگر قرآن کریم، حاصل آمده است. امیدوارم مورد قبول قرآن پژوهان عالیقدر افتد و امید می‌رود که از راهنمایی‌های ارزشمند خود، این نگارنده را بهره‌مند فرمایند. اَللّهُ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ.

تهران، ۶ مرداد ۱۳۹۰

صالح زمانی جعفری